

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 159.9.072

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.48>

Михайло Володимирович Бутенко,

Харківський національний університет внутрішніх справ (здобувач);

 <https://orcid.org/0000-0003-1800-2410>,

e-mail: butenko93@ukr.net

ОБҐРУНТУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Проаналізовано поняття емоційного інтелекту, емоційної компетентності та структурні складові цих понять. Розглянуто трактування концепцій емоційного інтелекту такими вченими, як П. Саловей, Дж. Майер, Д. Карузо, Г. Гарднер, Р. Бар-Он, С. Маркус, Г. Дудчак, М. Миколайчак. Виокремлено головні компоненти емоційного інтелекту та розроблено власний тестовий інструментарій щодо його вивчення. Здійснено кореляційний аналіз показників авторської методики з наявними тестовими методами вивчення емоційного інтелекту з метою підтвердження надійності та валідності тесту. Доведено валідність і надійність розробленого тесту, який рекомендується використовувати для оцінки рівня емоційного інтелекту та його компонентів.

Ключові слова: емоційний інтелект, структура емоційного інтелекту, методика тестування, тестовий матеріал.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Протягом останніх років дослідники таких психологічних особливостей, як інтелект, здібності, емоції, дійшли висновку, що успішні особи в соціумі не визначаються високим рівнем IQ або наявністю таланту. Люди, які мають середній показник IQ і в яких відсутня креативність, доволі часто стають лідерами не лише в колективі, а й на державному рівні. Тому сформувався припущення, що існує сукупність здібностей, які дозволяють особі ефективно взаємодіяти з іншими людьми на основі розуміння, інтерпретації і контролю власних емоцій, емоцій інших людей та досягати високого професійного розвитку. Система таких здібностей отримала назву «емоційний інтелект» [1].

Отже, якщо така здібність дозволяє особі досягати успіху як у професійному середовищі, так і в повсякденному житті, то постає питання: як саме визначити рівень емоційного інтелекту? Саме тому

виникає необхідність розробки й удосконалення тестового інструментарію для визначення рівня емоційного інтелекту.

Стан дослідження проблеми

Уперше термін «емоційний інтелект» згадується в назві дисертаційної роботи В. Пейна у 1986 році [2]. Надалі він з'являється в наукових статтях П. Саловея і Дж. Майера [1; 3]. Надзвичайної популярності тема емоційного інтелекту набуває після виходу книги Д. Гоулмана «Емоційний інтелект. Чому він може значити більше, ніж IQ» [4]. У результаті подальших досліджень емоційного інтелекту визначено основні складові, які формують сутність цієї категорії.

Першою складовою є ідентифікація та вираження емоцій, яка включає в себе два компоненти, один з яких спрямований на свої емоції та складається із вербального та невербального субкомпонентів. Другий компонент спрямований на чужі емоції, його становлять такі субкомпоненти, як невербальне сприйняття та емпатія. Друга складова емоційного інтелекту – регуляція емоцій, яка поділяється на регуляцію власних емоцій і регуляцію чужих емоцій. Третьою складовою є використання емоційної інформації в мисленні та діяльності. Її становлять такі компоненти, як гнучке планування, творче мислення, переспрямування уваги та мотивації.

Згодом учені уточнили запропоновану модель і визначили емоційний інтелект як здатність опрацювати інформацію, що міститься в емоціях (уміння визначати значення емоцій, взаємозв'язок між ними), і використовувати її як основу для прийняття рішень [4].

Д. Гоулман окрім поняття «емоційний інтелект» також описав таку властивість особи, як емоційна компетентність, і визначив взаємовплив цих понять. На його думку, емоційний інтелект є у всіх, але те, наскільки добре ми ним користуємося, визначає, власне, емоційна компетентність. Отже, вчений визначив емоційну компетентність як здатність розпізнавати власні почуття та почуття інших людей, мотивувати себе та успішно управляти емоціями в собі та в міжособистісних стосунках [5]. Отже, можна зауважити, що поняття «емоційний інтелект» і «емоційна компетентність» є взаємопов'язаними та випливають одне з одного. Подібну думку висловлює польська дослідниця М. Миколайчак (співавтор психодіагностичної методики ПЕК (профіль емоційної компетентності)). У своїй роботі вона представляє модель, яка має на меті поєднати дві суперечливі концепції емоційного інтелекту: концепцію емоційного інтелекту як форми інтелекту та концепцію емоційного інтелекту як риси особистості. Вчена зауважує, що емоційна компетентність є менш вживаним синонімічним терміном до визначення емоційного інтелекту [6].

Р. Бар-Он створив перший тест, який дозволяє виміряти емоційний інтелект. Це дало змогу вивести поняття емоційного інтелекту на

новий рівень, оскільки з'явився спосіб, за допомогою якого можна виміряти його так само, як багатьма роками раніше навчилися вимірювати IQ. На сучасному етапі розвитку психологічної науки С. Дерев'янка та С. Лавренко розглядають проблеми діагностики емоційного інтелекту в дитячому віці [7]. В. Зарицька запропонувала методику дослідження певних аспектів емоційного інтелекту студентів у процесі їхньої професійної підготовки [8].

Оскільки емоційний інтелект є відносно новим поняттям у психологічній науці та розглядається з різних боків, саме тому залишається актуальним питання розробки методики визначення рівня емоційного інтелекту та його складових.

Мета і завдання дослідження

Мета статті – показати психодіагностичний інструментарій для вивчення компонентів і загального рівня емоційного інтелекту з метою подальшого його впровадження у практичну діяльність. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*: створити авторську методику для вивчення емоційного інтелекту та провести перевірку надійності за допомогою інших тестових психодіагностичних методик, які спрямовані на вивчення емоційного інтелекту і його компонентів.

Наукова новизна дослідження

Розроблено авторську тестову методику для вивчення загального рівня емоційного інтелекту особи та його компонентів, здійснено перевірку її надійності.

Матеріали та методи дослідження. У статті поняття «емоційний інтелект» ми розуміємо як когнітивну властивість особи, яка дозволяє успішно пристосовуватися до соціального середовища та вирішувати ситуації, що виникають у процесі діяльності особи, з найменшими ресурсними втратами. Аналізуючи наукові дослідження, було прийняте рішення, що методика тестування, яка буде вивчати емоційний інтелект, повинна містити п'ять основних шкал і дві додаткові.

Перша шкала авторської методики – це «розуміння власних емоцій», когнітивна здібність особи, яка визначає рівень умінь усвідомлювати власні комплекси емоцій, точно їх описувати та правильно вербально проявляти. Приклад питань у вказаній шкалі: 1) я одразу розумію, що починаю злитись; 2) мені легко розпізнати, відчуваю я вину чи сором тощо.

Друга шкала розробленої методики – «керування власними емоціями», яка спрямована на вивчення когнітивної здібності особи, що дозволяє контролювати власні емоційні прояви, змінювати небажані емоційні стани на необхідні (адекватні) для досягнення власних цілей

або входить в емоційні стани, які сприяють досягненню успіху в життєвих ситуаціях, допомагають контролювати емоційну експресію. Вона містить такі питання: 1) мені легко контролювати власні емоції; 2) якщо я відчуваю страх, я легко його приборкую тощо.

Третя шкала – це «розуміння чужих емоцій», вона спрямована на вивчення когнітивної здібності особи адекватно сприймати емоційні стани іншої людини, вміння їх розуміти, розпізнавати, правильно описувати, передбачати силу емоційного стану іншої особи, його тривалість і наслідки. У ній передбачені такі питання: 1) люди вважають, що я добре розуміюся на тому, що відчувають інші; 2) для мене важливо знати, які почуття переживають мої знайомі, тощо.

Четверта шкала запропонованої методики – «керування чужими емоціями», вона направлена на вивчення когнітивної здібності особи контролювати інтенсивність емоцій інших, регулювати їх, впливати на особу таким чином, що б викликати ті емоції, які необхідні для ефективної взаємодії. Шкала містить питання такого типу: 1) мені не потрібно багато часу, щоб заспокоїти розлючену людину; 2) якщо близька мені людина плаче, я не знаю, що із цим робити, тощо.

П'ята шкала спрямована на вивчення такої здібності особи, як «емпатія». Вона вивчає здібність особи розуміти стосунки, почуття, психічні стани інших людей у формі співпереживання. Включає в себе такі типи питань, як-от: 1) коли люди плачуть, мене це сильно дратує; 2) мені важко дивитися на страждання тварин тощо.

Шкала «загальний рівень емоційного інтелекту» вираховується завдяки додаванню всіх результатів, отриманих за попередніми п'ятьма шкалами.

Окремо слід звернути увагу на шкалу «брехні», яка спрямована на виявлення правдивості відповідей, а саме: чи дійсно особа може відчувати, розуміти, правильно описувати емоції. Приклади питань, які містить шкала: 1) я можу зробити так, щоб усі, хто мене оточує, захопилися в мене; 2) я ніколи не відчував негативних емоцій тощо.

У подальшому було розроблено інструкцію, в якій описано загальні правила щодо надання відповідей на тест. Вказано, що в тесті наявна 6-бальна шкала оцінювання відповідей: 1 – «зовсім не погоджуюсь»; 2 – «загалом не погоджуюсь»; 3 – «частково не погоджуюсь»; 4 – «частково погоджуюсь»; 5 – «загалом погоджуюсь»; 6 – «повністю погоджуюсь».

В інструкції також зазначено, що відповідати на твердження необхідно щиро і якомога точніше виражати власне ставлення до них, не витрачати час на обмірковування відповіді, а давати ту, яка першою спала на думку. Також зауважено, що не існує «правильних» чи «неправильних» думок щодо запропонованих тверджень.

На наступному етапі розробки тестової методики було визначено 96 тверджень та після проведення першочергового опитування й

додаткового опрацювання тестового опитувальника були відсіяні питання, на які більшість респондентів ($\geq 75\%$) відповідали одномаїтно. Саме тому після цього етапу в методиці залишилося 74 твердження.

Із метою підтвердження надійності авторської методики були використані: опитувальник емоційного інтелекту Н. Холла; профіль емоційної компетентності (далі – ПЕК) М. Миколайчак; Торонтська алекситимічна шкала.

Опитувальник емоційного інтелекту Н. Холла дозволяє визначити рівень розвитку таких властивостей особистості, як-от: емоційна обізнаність, управління своїми емоціями, самомотивація, емпатія, розпізнавання емоцій інших та інтегральний рівень емоційного інтелекту. Торонтська алекситимічна шкала визначає рівень алекситимії. Методика ПЕК включає в себе 10 субшкал, які вивчають такі властивості емоційної компетентності, як: ідентифікація своїх/чужих емоцій; розуміння своїх/чужих емоцій; вираження свої/чужих емоцій; регулювання свої/чужих емоцій; використання свої/чужих емоцій. Ці шкали формують три глобальні шкали – інтраперсональну та інтерперсональну емоційну компетентність, а в результаті додавання цих двох шкал визначається загальний рівень емоційної компетентності.

У дослідженні використано математичний метод рангової кореляції Спірмена, який визначається за допомогою програми Microsoft Excel, де проведено розрахунок коефіцієнта кореляції між авторським тестовим інструментарієм та іншими запропонованими методами. Участь в опитуванні взяли 150 осіб віком від 20 до 47 років.

Результати досліджень

Розрахунки показника кореляції за Торонтською алекситимічною шкалою наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Коефіцієнт кореляції шкал авторської методики з тестом Торонтської алекситимічної шкали

<i>Показники</i>	<i>Алекситимія</i>	<i>P</i>
Брехня	-0,089	-
Розуміння власних емоцій	-0,553	-
Керування власними емоціями	-0,448	-
Розуміння чужих емоцій	-0,464	-
Керування чужими емоціями	-0,499	-
Емпатія	-0,411	-
Загальний рівень емоційного інтелекту	-0,596	-

Алекситимія є психологічною характеристикою індивіда, яка показує, що в людини є певні труднощі або вона нездатна описати свої емоційні переживання, зрозуміти почуття іншої людини. Вона є протилежністю емоційному інтелекту, а отже, має бути негативною, якщо порівняти з кореляцією, що ми можемо спостерігати в табл. 1.

Для визначення надійності шкал авторської методики було розраховано коефіцієнт кореляції зі шкалами опитувальника емоційного інтелекту Н. Холла (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Коефіцієнт кореляції шкал авторської методики
зі шкалами опитувальника емоційного інтелекту Н. Холла**

Показники опитувальника Н. Холла	Показники авторської методики						
	<i>Брехня</i>	<i>Розуміння власних емоцій</i>	<i>Керування власними емоціями</i>	<i>Розуміння чужих емоцій</i>	<i>Керування чужими емоціями</i>	<i>Емпатія</i>	<i>Загальний рівень емоційного інтелекту</i>
Шкала емоційної обізнаності	0,081	0,384**	0,16*	0,319**	0,327**	0,448**	0,382**
Керування своїми емоціями	0,04	0,434**	0,479**	0,407**	0,460**	0,313**	0,538**
Самомотивація	0,08	0,509**	0,469**	0,447**	0,486**	0,415**	0,585**
Емпатія	0,239**	0,483**	0,344**	0,555**	0,516**	0,561**	0,599**
Розпізнавання емоцій інших	0,189*	0,478**	0,389**	0,540**	0,552**	0,487**	0,61**
Інтегральний рівень емоційного інтелекту	0,144	0,541**	0,436**	0,532**	0,550**	0,522**	0,639**

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Відповідно до наведених даних у табл. 2 шкала авторської методики «брехня» має позитивну кореляцію зі шкалами «емпатія» ($r = 0,239$, $p \leq 0,01$) та «розпізнавання емоцій інших» ($r = 0,189$, $p \leq 0,05$).

Шкала авторської методики «розуміння власних емоцій» має відчутний прямий зв'язок зі шкалою опитувальника Н. Холла «емоційна обізнаність» ($r = 0,384$, $p \leq 0,01$), що підтверджує той факт, що респонденти розуміють емоції, можуть їх описати, обізнані про свій внутрішній стан. Вона також має високий коефіцієнт кореляції зі шкалами «самотивація» ($r = 0,509$, $p \leq 0,01$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,434$, $p \leq 0,01$), «емпатія» ($r = 0,483$, $p \leq 0,01$), «розпізнавання емоцій інших людей» ($r = 0,478$, $p \leq 0,01$) та «інтегральний рівень емоційного інтелекту» ($r = 0,541$, $p \leq 0,01$).

Шкала авторської методики «керування власними емоціями» має позитивну кореляцію зі шкалою опитувальника Н. Холла «керування своїми емоціями» ($r = 0,479$, $p \leq 0,01$), а отже, можна сказати, що результати опитування за авторською методикою визначають вміння людини керувати власними емоціями, приховувати або демонструвати емоції відповідно до ситуації та емоційну гнучкість. Також помітний прямий зв'язок зі шкалою «самотивація» ($r = 0,469$, $p \leq 0,01$), оскільки вони визначають рівень здібності особи керувати власною поведінкою за рахунок керування емоціями. Також вона має позитивну кореляцію зі шкалами «емпатія» ($r = 0,344$, $p \leq 0,01$), «розпізнавання емоцій інших людей» ($r = 0,389$, $p \leq 0,01$), «інтегральний рівень емоційного інтелекту» ($r = 0,436$, $p \leq 0,01$).

Шкала «розуміння чужих емоцій» має взаємозв'язок із такими шкалами, як «емоційна обізнаність» ($r = 0,319$, $p \leq 0,01$) та «розпізнавання емоцій інших людей» ($r = 0,54$, $p \leq 0,01$). Саме ця кореляція є важливою для підтвердження надійності розробленої методики. Також вона має доволі високий коефіцієнт кореляції зі шкалами «керування своїми емоціями» ($r = 0,407$, $p \leq 0,01$), «самотивація» ($r = 0,447$, $p \leq 0,01$), «емпатія» ($r = 0,555$, $p \leq 0,01$) та «інтегральний рівень емоційного інтелекту» ($r = 0,532$, $p \leq 0,01$).

В опитувальнику Н. Холла відсутня пряма шкала, яка б вивчала здібність особи керувати чужими емоціями, тому в цьому разі слід зазначити кореляцію між шкалою авторської методики «керування чужими емоціями» і такими шкалами, як «емпатія» ($r = 0,516$, $p \leq 0,01$), «емоційна обізнаність» ($r = 0,327$, $p \leq 0,01$) та «розпізнавання емоцій інших людей» ($r = 0,552$, $p \leq 0,01$). Також вона має помітний прямий зв'язок зі шкалами «керування своїми емоціями» ($r = 0,460$, $p \leq 0,01$), «самотивація» ($r = 0,486$, $p \leq 0,01$) й «інтегральний рівень емоційного інтелекту» ($r = 0,550$, $p \leq 0,01$).

Відповідно до даних табл. 2 шкала авторської методики «емпатія» має позитивну кореляцію зі шкалою «емпатія» опитувальника

Н. Холла ($r = 0,561$, $p \leq 0,01$). Отримані високі показники демонструють саме направленість шкали авторської методики на вивчення емпатії в особи. Авторська шкала також має високі показники кореляції зі шкалами «емоційна обізнаність» ($r = 0,448$, $p \leq 0,01$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,313$, $p \leq 0,01$), «самотивація» ($r = 0,415$, $p \leq 0,01$), «розпізнавання емоцій інших людей» ($r = 0,487$, $p \leq 0,01$) й «інтегральний рівень емоційного інтелекту» ($r = 0,522$, $p \leq 0,01$).

Шкала авторської методики «загальний рівень емоційного інтелекту» має високий рівень кореляції зі шкалою опитувальника Н. Холла «інтегральним рівнем емоційного інтелекту» ($r = 0,639$, $p \leq 0,01$), що підтверджує правильність визначення рівня емоційного інтелекту в особи за допомогою авторської методики. Також вона має високі показники кореляції з іншими шкалами: «емоційна обізнаність» ($r = 0,382$, $p \leq 0,01$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,538$, $p \leq 0,01$), «самотивація» ($r = 0,585$, $p \leq 0,01$), «емпатія» ($r = 0,599$, $p \leq 0,01$), «розпізнавання емоцій інших людей» ($r = 0,61$, $p \leq 0,01$).

Розрахунки показників кореляції за методикою ПЕК наведені в табл. 3.

Таблиця 3

**Коефіцієнт кореляції шкал авторської методики
зі шкалами методики ПЕК**

Показники методики ПЕК	Показники авторської методики						
	<i>Брехня</i>	<i>Розуміння власних емоцій</i>	<i>Керування власними емоціями</i>	<i>Розуміння чужих емоцій</i>	<i>Керування чужими емоціями</i>	<i>Емпатія</i>	<i>Загальний рівень емоційного інтелекту</i>
Розпізнавання своїх емоцій	-0,131	0,503**	0,41**	0,439**	0,427**	0,216**	0,519**
Розпізнавання чужих емоцій	-0,044	0,553**	0,506**	0,634**	0,571**	0,322**	0,671**
Розуміння своїх емоцій	-0,186	0,405**	0,455**	0,306**	0,326**	0,169*	0,436**
Розуміння емоцій інших	-0,128	0,445**	0,428**	0,571**	0,486**	0,194*	0,563**

Вираження своїх емоцій	0,008	0,494**	0,541**	0,413**	0,465**	0,165*	0,555**
Вміння прислухатися до емоцій інших	-0,048	0,451**	0,375**	0,511**	0,527**	0,194*	0,546**
Керування своїми емоціями	-0,097	0,471**	0,496**	0,4003**	0,4204**	0,254**	0,529**
Керування емоціями інших	0,225**	0,426**	0,422**	0,441**	0,587**	0,350**	0,574**
Використання своїх емоцій	0,089	0,251**	0,079	0,343**	0,302**	0,285**	0,306**
Використання чужих емоцій	0,264**	0,43**	0,361**	0,452**	0,589**	0,421**	0,571**
Глобальна емоційна компетентність	-0,005	0,652**	0,603**	0,666**	0,692**	0,375**	0,777**
Особиста емоційна компетентність	-0,092	0,586**	0,553**	0,519**	0,532**	0,292**	0,645**
Міжособистісна емоційна компетентність	0,076	0,604**	0,548**	0,689**	0,722**	0,388**	0,768**

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Відповідно до даних табл. 3 шкала авторської методики «розуміння власних емоцій» має позитивну кореляцію зі шкалами методики ПЕК «розпізнавання своїх емоцій» ($r = 0,503$, $p \leq 0,01$) та «розуміння своїх емоцій» ($r = 0,405$, $p \leq 0,01$). Високі показники кореляції

між ними вказують, що питання в авторській шкалі спрямовані на визначення здібності особи розуміти та розпізнавати власні емоції, вміло їх описувати, робити логічні висновки щодо джерела виникнення тих чи інших емоцій і навпаки. Вона також має помітний прямий зв'язок з іншими шкалами методики ПЕК, а саме: «розпізнавання чужих емоцій» ($r = 0,553, p \leq 0,01$), «розуміння емоцій інших» ($r = 0,445, p \leq 0,01$), «вираження своїх емоцій» ($r = 0,494, p \leq 0,01$), «вміння прислухатися до емоцій інших» ($r = 0,451, p \leq 0,01$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,471, p \leq 0,01$), «керування емоціями інших» ($r = 0,426, p \leq 0,01$), «використання своїх емоцій» ($r = 0,251, p \leq 0,01$), «використання чужих емоцій» ($r = 0,43, p \leq 0,01$), «глобальна емоційна компетентність» ($r = 0,652, p \leq 0,01$), «особистісна емоційна компетентність» ($r = 0,586, p \leq 0,01$), «міжособистісна емоційна компетентність» ($r = 0,604, p \leq 0,01$).

Шкала авторської методики «керування власними емоціями» має помітний кореляційний зв'язок з такими шкалами методики ПЕК, як «вираження своїх емоцій» ($r=0,541, p \leq 0,01$) і «керування своїми емоціями» ($r = 0,496, p \leq 0,01$). Високі показники кореляції вказують, що шкала авторської методики спрямована на вивчення таких здібностей, як вміння керувати власними вербальними та невербальними шляхами прояву емоцій, а також розкривати їх за допомогою власної поведінки та вчинків. Вона також має помітні показники коефіцієнту кореляції з такими шкалами, як: «розпізнавання своїх емоцій» ($r = 0,41, p \leq 0,01$); «розпізнавання чужих емоцій» ($r = 0,506, p \leq 0,01$); «розуміння своїх емоцій» ($r = 0,455, p \leq 0,01$); «розуміння емоцій інших» ($r = 0,428, p \leq 0,01$); «вміння прислухатися до емоцій інших» ($r = 0,375, p \leq 0,01$); «керування емоціями інших» ($r = 0,422, p \leq 0,01$); «особиста емоційна компетентність» ($r = 0,553, p \leq 0,01$); «міжособистісна емоційна компетентність» ($r = 0,548, p \leq 0,01$); «глобальна емоційна компетентність» ($r = 0,603, p \leq 0,01$).

Відповідно до даних табл. 3 шкала авторської методики «розуміння чужих емоцій» має позитивні показники кореляції зі шкалами методики ПЕК «розпізнавання чужих емоцій» ($r = 0,634, p \leq 0,01$) та «розуміння емоцій інших» ($r = 0,571, p \leq 0,01$), що свідчить про те, що питання в авторській методиці спрямовані визначати в особи вміння розуміти емоційні стани інших людей, аналізуючи при цьому зовнішні прояви їхніх емоцій. Вона також має значний показник взаємозв'язку з іншими шкалами методики ПЕК, зокрема: «розпізнавання своїх емоцій» ($r = 0,439, p \leq 0,01$), «вираження своїх емоцій» ($r = 0,413, p \leq 0,01$), «вміння прислухатися до емоцій інших» ($r = 0,511, p \leq 0,01$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,4003, p \leq 0,01$), «керування емоціями інших» ($r = 0,441, p \leq 0,01$), «використання своїх емоцій» ($r = 0,343, p \leq 0,01$), «використання чужих емоцій» ($r = 0,452, p \leq 0,01$),

«особиста емоційна компетентність» ($r = 0,519, p \leq 0,01$), «міжособистісна емоційна компетентність» ($r = 0,689, p \leq 0,01$), «глобальна емоційна компетентність» ($r = 0,666, p \leq 0,01$).

Варто звернути увагу на високий показник рівня кореляції зі шкалою «керування емоціями інших» авторської методики зі шкалами методики ПЕК «керування емоціями інших» ($r = 0,587, p \leq 0,01$) і «використання чужих емоцій» ($r = 0,589, p \leq 0,01$). Це свідчить, що авторська методика вивчає здібність особи контролювати інтенсивність емоцій інших, регулювати їх, впливати на особу таким чином, щоб викликати ті емоції, які необхідні для ефективної взаємодії. Також зазначена шкала має позитивну кореляцію з іншими шкалами методики ПЕК: «розпізнавання своїх емоцій» ($r = 0,427, p \leq 0,01$), «розпізнавання чужих емоцій» ($r = 0,571, p \leq 0,01$), «розуміння своїх емоцій» ($r = 0,326, p \leq 0,01$), «розуміння емоцій інших» ($r = 0,486, p \leq 0,01$), «вираження своїх емоцій» ($r = 0,465, p \leq 0,01$), «вміння прислухатися до емоцій інших» ($r = 0,527, p \leq 0,01$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,4204, p \leq 0,01$), «використання чужих емоцій» ($r = 0,589, p \leq 0,01$), «особиста емоційна компетентність» ($r = 0,532, p \leq 0,01$), «міжособистісна емоційна компетентність» ($r = 0,722, p \leq 0,01$), «глобальна емоційна компетентність» ($r = 0,692, p \leq 0,01$).

Шкала авторської методики «емпатія» має високі показники кореляції зі всіма шкалами методики ПЕК: «розпізнавання своїх емоцій» ($r = 0,216, p \leq 0,01$), «розпізнавання чужих емоцій» ($r = 0,322, p \leq 0,01$), «розуміння своїх емоцій» ($r = 0,169, p \leq 0,05$), «розуміння емоцій інших» ($r = 0,194, p \leq 0,05$), «вираження своїх емоцій» ($r = 0,165, p \leq 0,05$), «керування своїми емоціями» ($r = 0,254, p = 0,01$), «керування емоціями інших» ($r = 0,350, p \leq 0,01$), «використання своїх емоцій» ($r = 0,285, p \leq 0,01$), «використання чужих емоцій» ($r = 0,421, p \leq 0,01$), «особиста емоційна компетентність» ($r = 0,292, p \leq 0,01$), «глобальна емоційна компетентність» ($r = 0,375, p \leq 0,01$). Окремо слід звернути увагу на коефіцієнти кореляції зі шкалами «вміння прислухатися до емоцій інших» ($r = 0,194, p \leq 0,05$) та «міжособистісна емоційна компетентність» ($r = 0,388, p \leq 0,01$). Це вказує на те, що питання у шкалі «емпатія» авторської методики спрямовані на визначення рівня здібності особи розуміти стосунки, почуття, психічні стани іншої особи у формі співпереживання.

Щодо шкали авторської методики «загальний рівень емоційного інтелекту», то вона має значні показники кореляції з такими шкалами методики ПЕК: «глобальна емоційна компетентність» ($r = 0,777, p \leq 0,01$), «особиста емоційна компетентність» ($r = 0,645, p \leq 0,01$), «міжособистісна емоційна компетентність» ($r = 0,768, p \leq 0,01$).

Обговорення результатів. За результатами проведеного дослідження були отримані дані, які підтверджують надійність розробленого

авторського тестового інструментарію щодо вивчення емоційного інтелекту особи та його компонентів. Це підтверджується саме кореляційним аналізом між авторською методикою та методиками, які спрямовані на вивчення емоційного інтелекту.

Особливо слід звернути увагу на отримані результати щодо кореляції авторської методики з Торонтською алекситимічною шкалою. Оскільки алекситимія є протилежною властивістю емоційного інтелекту, отримані негативні результати за кореляцією вказують на те, що запропонована методика дійсно є надійною.

У процесі кореляційного аналізу ми спостерігаємо позитивні показники кореляцій між шкалами авторської методики та шкалами опитувальника емоційного інтелекту Н. Холла. Особливо слід звернути увагу на цей показник між шкалою «загальний рівень емоційного інтелекту» авторської методики та шкалою опитувальника «інтегральний рівень емоційного інтелекту», оскільки в обох методиках рівень емоційного інтелекту визначається за допомогою додавання результатів всіх інших шкал. Отримані результати також підтверджують надійність авторської методики.

Більшість шкал авторської методики мають вагомі показники позитивної кореляції з методикою ПЕК. Нами розглянуто рівні кореляції між шкалами обох методик. Саме отримані дані також засвідчують той факт, що авторська методика спрямована саме на вивчення тих властивостей, які в ній закладені.

Висновки

У дослідженні було подано психодіагностичний інструментарій щодо вивчення компонентів емоційного інтелекту, а саме: розуміння власних емоцій; керування власними емоціями; розуміння чужих емоцій; керування чужими емоціями; емпатія та загальний рівень емоційного інтелекту.

Для визначення надійності та валідності авторської методики було здійснено кореляційний аналіз з іншими методиками, спрямованими на вивчення емоційного інтелекту, емоційної компетентності та рівня алекситимії.

За результатами дослідження встановлено високі показники взаємозв'язків шкал авторської методики зі шкалами тесту Н. Холла та методики ПЕК. Важливо також зауважити, що відповідно до кореляційного аналізу авторської методики із Торонтською алекситимічною шкалою наявний негативний взаємозв'язок. Цей факт лише підтверджує, що авторська методика дійсно спрямована на вивчення саме емоційного інтелекту, а не протилежних рис особи.

Отже, аналізуючи отримані результати як за окремими шкалами авторської методики, так і за загальним рівнем визначення емоційного

інтелекту, можна дійти висновку, що тестовий інструментарій, запропонований у дослідженні, є надійним та валідним для подальшого його використання. За допомогою цієї методики можна дійсно вивчати рівень розвитку компонентів емоційного інтелекту особи та його загальний рівень.

Список бібліографічних посилань: **1.** Salovey P., Mayer, J. D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9, Iss. 3. Pp. 185–211. DOI: <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>. **2.** Носенко Е. А. Теорія емоційного інтелекту : посібник. Дніпропетровськ : ДНУ, 2014. 73 с. **3.** Mayer J. D. How Mood Influences Cognition // *Advances in Cognitive Science* / ed. by N. E. Skarkey. Chichester, England : Ellis Horwood, 1986. Vol. 1. Pp. 290–314. **4.** Зарицька В. В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій. *Теорія і практика сучасної психології*. 2010. Вип. 1. С. 17–22. **5.** Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. Bantam, 2006. 352 p. **6.** Mikolajczak M. Going Beyond The Ability-Trait Debate: The ThreeLevel Model of Emotional Intelligence. *E-Journal of Applied Psychology*. 2009. Vol. 5 (2). Pp. 25–31. **7.** Дерев'янко С., Лавренко С. Методичні засоби діагностики емоційного інтелекту у дітей. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Вип. 7. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2020.7.4>. **8.** Зарицька В. В. Методика дослідження емоційного інтелекту особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3, т. 2. С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-2.7>.

Надійшла до редколегії 20.08.2023

Прийнята до опублікування 19.09.2023

Butenko M. V. Justification of the author's methodology of emotional intelligence research

Emotional intelligence is one of the new concepts in psychology, which is constantly being studied by many scientists. The article analyses the concepts of emotional intelligence, emotional competence and its structural components. The article considers various concepts of emotional intelligence of such scientists as P. Salovey, D. Mayer, D. Caruso, G. Gardner, R. Bar-On, S. Marcus, G. Dudchak, M. Mykolaychak. The article also analyses domestic concepts of emotional intelligence. As a result of the analysis of various scientific views on the concept of emotional intelligence and methods of its research, it has been made a decision to develop the author's own psychodiagnostic test. The author has developed own test methodology for studying the emotional component, since there are no similar test methods in the national psychodiagnostics.

The author's methodology includes five main and two additional scales. The main scales of the methodology include the following properties of emotional intelligence: 1. managing one's own emotions; 2. managing the emotions of others; 3. understanding one's own emotions; 4. understanding the emotions of others; 5. empathy. Additional scales of the

methodology are the lying scale and the general level of emotional intelligence (calculated by adding the results of the 5 main scales).

Subsequently, various test methods were considered to study emotional intelligence and its components. The following tests were chosen for correlation: Toronto Alexithymia Scale, N. Hall's Self-Esteem Emotional Intelligence Inventory, and the Profile of Emotional Competence (PEC).

A correlation analysis of the own methodology with existing test methods for the study of emotional intelligence has been carried out to confirm its validity. The study proved the validity and reliability of the developed test methodology. Therefore, the developed test methodology is indeed aimed at studying the general level of emotional intelligence and studying its components such as: managing one's own emotions and the emotions of others, understanding one's own emotions and the emotions of others, empathy.

Key words: emotional intelligence, structure of emotional intelligence, theoretical approaches, emotional competence, test material, correlation.

